

De school als genderfabriek

Els Flour, Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis

Dit beeldessay put uit de tentoonstelling 'Jongens en meisjes ... bestemming bekend? België 1830-2000', van Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis vzw (Brussel, 2009, momenteel rondreizend). De tentoonstelling belicht hoe door de Belgische geschiedenis heen ideeën over mannelijkheid en vrouwelijkheid vorm kregen en werden verspreid, verkent het spanningsveld tussen ideaal en werkelijkheid en de contestatie en transformatie van ideaalbeelden. Dat gebeurt aan de hand van drie thema's: het gezin, de school en het werk.

Het onderwijs is één van de vele plaatsen waar visies op mannelijkheid en vrouwelijkheid worden doorgegeven. Het beroepsgerichte onderwijs ging daarin het verst, door meisjes en jongens tot ver in de twintigste eeuw naar aparte richtingen te leiden. Natuurlijk was (is) echter ook het lager onderwijs en het algemeen vormend middelbaar onderwijs op velerlei manieren een genderfabriek. Ook hier werden jongens en meisjes lange tijd fysiek van elkaar gescheiden, conform de wens van de kerk: door de negentiende eeuw heen daalde het aantal gemengde lagere scholen in België stelselmatig, en in het middelbaar onderwijs was de scheiding tot 1925 volledig.

Daarnaast waren er de leerplannen – of het gebrek daaraan, want het middelbaar meisjesonderwijs kreeg pas decennia na dat voor jongens een wettelijk kader. Meisjes leerden op de middelbare school allereerst om goede moeders en huisvrouwen te worden. Toen er in 1881 officiële leerplannen kwamen, bevatten die kleine verschillen in het aantal uren taal, wiskunde en gymnastiek ten opzichte van het jongensonderwijs. Meisjes kregen verder een verplicht vak 'huishoudkunde', terwijl jongens leerden figuurzagen en technisch tekenen. Ook uit de handboeken sprak het geloof in genderverschillen: meisjes leerden tot ver in de twintigste eeuw berekenen hoeveel gram bloem nodig was voor een brood, jongens hoeveel zegels een postzending vroeg. De omslag van een populair handboek wiskunde toont 'concrete' maten en gewichten als het terrein van de meisjes en de 'abstractere' meetkunde als dat van de jongens. Het onderwijs vormde niet alleen de geesten, maar ook de lichamen: turnoefeningen werkten aan elegantie bij meisjes en kracht en lenigheid bij jongens.

Tot slot de kleine soldaten en verpleegsters, gefotografeerd onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog. Herkennen we de ridders en prinsessen anno 2011?

'Ramen lappen', een turnoefening voor meisjes. Bauer en Berrevoets, *Lichaamsoefeningen voor de lagere school*, 1941. School van Toen, Gent

Cover van een wiskundehandboek uit de jaren vijftig: de jongens doen aan meetkunde, wat als abstracter werd gezien dan de maten en gewichten waarmee de meisjes staan afgebeeld. Archief van de ULB, Brussel

Jongens en meisjes apart in de schoolbanken. Katholieke lagere school in Ronse, jaren 1930. KADOC-KULeuven.

Karikatuur op de gebrekkige kwaliteit van het negentiende eeuwse voortgezet onderwijs voor meisjes. *Le Charivari*, z.d.

Handwerk voor jongens, 1980. De meisjes leerden naaien en breien. Stadsarchief Antwerpen

Leerlingen van een kleuterschool, uitgedost als verpleegsters en soldaten, circa 1920. Privéverzameling